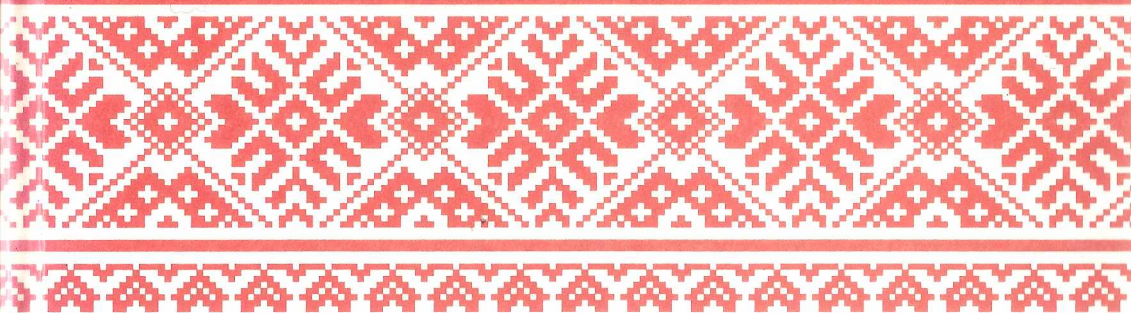

ст. 101 (2007)
Н 12

**НА НИВІ
УКРАЇНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ**

Ю.О. Арешенков

ТЕМПОРАЛЬНО-ЛОКАТИВНА ХАРАКТЕРИЗАЦІЯ ПОВІДОМЛЕННЯ ЯК СТИЛЬОВА ОЗНАКА ІНФОРМАЦІЙНОГО ТЕКСТУ

Для мови газетної та радіотелевізійної інформації є характерною тенденція до активного використання усталених структур на позначення часу описуваної події, факту. Конкретна темпоральна кваліфікація повідомлення спостерігається і в інших функціональних різновидах мовлення (розмовному, науковому, діловому), проте інформаційний стиль характеризується рядом стилістично релевантних способів позначення часових і просторових координат, а також своєрідністю функціонального використання лексичних показників часу.

Наявність експліцитно вираженої локативно-темпоральної характеристики є неодмінною ознакою повідомлень засобів масової інформації [1, с. 31]. Ця особливість більшою або меншою мірою відрізняє тексти новин від інших жанрових форм інформаційного стилю, а тим більше від текстів інших стилів. Інформаційне повідомлення передбачає передачу відомостей про конкретні події, які відбуваються в конкретних часових і просторових параметрах. Відома журналістська формула „*що – де – коли*“ відбиває не лише жанрову структуру, але й вказує на обов'язкові логіко-семантичні компоненти інформаційного тексту – фактуальний, темпоральний і локативний. Безперечно, в загальному масиві інформації питома вага фактуального компонента суттєво переважає елементи темпорально-локативні, однак їхня функціональна роль – композиційна та комунікативно-прагматична – є досить помітною. Розташовуючи просторові та часові конкретизатори на початку повідомлення, інформатор зразу визначає реальні межі повідомлюваного, чим полегшує адресатові подальше сприйняття інформації. Особливо це стосується просторових локалізаторів, оскільки часова координата повідомлення завжди зорієнтована на конкретний час

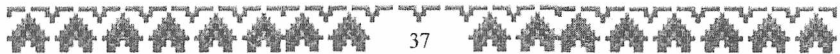

виходу інформації, відсутність же експліцитно вираженого зв'язку між подією та місцем її існування може деформувати цілісність повідомлення, викривити його зміст.

Ініціальну позицію інтродуктивного речення найчастіше заміщує обчасу (у поєднанні з обмісця). У газетному тексті в цій ролі виступає переважно прислівник *вчора*, в інформації, що звучить по радіо чи ТВ – прислівник *сьогодні*. Для комунікантів точкою відліку є день виходу газети або час передачі інформації в ефірі. Обидва прислівники позначають час у минулому, що безпосередньо межує із сферою моменту мовлення. Різна дистанція між часом події і часом мовлення в газетних і радіотелевізійних новинах об'єктивно зумовлюється відмінностями технології створення і передачі інформації друкованими й електронними засобами.

У газетній інформації прислівник *сьогодні* може вживатися лише на позначення часу в майбутньому, що безпосередньо межує з моментом мовлення, цей варіант значення зустрічаємо і в радіотелевізійних текстах. Приклади: *Сьогодні Голова Верховної Ради Української РСР Л.М. Кравчук згідно з досягнутою домовленістю відбуває на запрошення Президента Угорської республіки А.Гьонца з офіційним візитом до Угорщини* (газ. інф.). *Сьогодні у венесуельській столиці відкривається консультативна нарада міністрів закордонних справ країн групи „Ріо-де-Жанейро“* (теленовини).

Прислівники *сьогодні*, *вчора* можуть поєднуватися з іншими темпоральними прислівниками або іменною групою з обставинним значенням часу, які уточнюють часову характеристику події та підкреслюють оперативність повідомлення, наприклад: *Сьогодні вранці черговим рейсом літака Аерофлоту з Багдада в Москву прибуло 250 радянських спеціалістів* (теленовини). *Сьогодні о десятій годині ранку у великому Кремлівському палаці продовжив роботу третій позачерговий з'їзд народних депутатів Російської Федерації* (теленовини). *Вчора в другій половині дня в кіноконцертному залі в готелі „Інтурист“ відбулася спільна прес-*

конференція прем'єр-міністра Грецької республіки К. Міцотакіса та прем'єр-міністра Української РСР В.Фокіна (газ. інф.)

Такі є основні функціонально-семантичні варіанти темпоральних показників, виражених прислівниками *вчора, сьогодні*, що розміщуються на початку інформаційного тексту. Одиначні прислівники, вжиті всередині тексту, як правило, мають відмінну семантику і стосуються не всієї інформації, а певного твердження. Так, одиначний прислівник *сьогодні*, як видно з наступного прикладу, позначає не обмежений відтинок часу в минулому, що прилягає до моменту мовлення, а суб'єктивно визначений часовий простір, котрий включає момент мовлення та певний час до і після цього моменту: *У зверненні, яке адресоване депутатам усіх рівнів та виборцям Криму, говориться, зокрема, що сьогодні від народних обранців залежить, чи збережеться мир і громадянська злагода на нашій землі, чи будуть проведені економічні реформи, і чи зможуть виборці жити в безпеці та благополуччі (радіоновини).*

З меншою частотою, але теж активно використовуються у функції часового конкретизатора числівниково-іменникові сполуки прямого датування події. Такий спосіб темпоральної характеристики стосується переважно офіційної хроніки та протокольних повідомлень, наприклад: *Третього вересня в Києві відкрилася четверта сесія Верховної Ради України (газ. інф.). У понеділок, 8 квітня, у Києві починає роботу україно-італійська школа виживання „ПАЛ-ВІС“ (газ. інф.). 10-12 травня мав відбутися похід організацій Молодіжної ліги Харківщини (СУМ, „Сокіл“, ТУСМ) до Полтави з метою ознайомлення харківської молоді з місцями, пов'язаними з життям Симона Петлюри (газ. інф.).* Цей варіант темпорального кваліфікатора зорієнтований не на момент мовлення, а на об'єктивну систему відліку часу, і це вписується в загальну комунікативно-стилістичну спрямованість мовних засобів відповідного контексту, забезпечуючи офіційність, точність, документальність викладу.

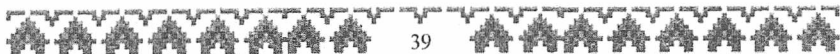

В інформаційному тексті можуть зустрічатися й інші прислівникові та іменні форми в складі інтродуктивного речення. Це, насамперед, показники часу події, яка відбулася за кілька днів перед цим або тривала певний час у минулому, наприклад: *У вихідні дні в київському Палаці спорту проходив перший на Україні турнір зірок художньої гімнастики „Кубок Дерюгіної“* (радіоновини). *У лівобережних районах Молдови протягом суботи тривали перестрілки* (радіоновини). *У Кривбасі протягом двох тижнів страйкували гірники* (газ. інф.).

Однак найтипівішим для темпоральної характеристики інформативного тексту, як було проілюстровано раніше, залишається використання обставинно-часових номінацій на позначення минулого (рідше майбутнього) часу, що безпосередньо межує зі сферою моменту мовлення, котрий у засобах масової комунікації співвідноситься з часом подачі інформації. Лексико-семантичні способи визначення та уточнення часової координати повідомлюваного в інформаційному стилі функціонують на фоні більшої кількості текстів, позбавлених таких конкретизаторів. Причому, якщо темпоральний параметр може і не мати лексичного уточнення (виражатися лише граматично), то параметр локативний майже завжди є експліцитно вираженим, у текстовій структурі він нерідко посідає комунікативно важливу позицію. Такою є позиція початку тексту, і, як у випадку з темпоральним конкретизатором, інформаційний текст відкривається інтродуктивним реченням з рематично наголошеною обставиною місця.

В інформаційному стилі закріпилися усталені форми вираження локативних значень. Це, насамперед, географічні назви в позиції обставини місця або називного теми, наприклад: *У селі Старий Угринів на Івано-Франківщині було відкрито пам'ятник Степану Бандері* (газ. інф.). *До Кишинева вилетіла урядова делегація України, якій дано доручення чітко й однозначно викласти позиції України щодо подій у Придністров'ї* (радіоновини). *Луганськ. На центральному ринку падають ціни* (газ. інф.).

Рим. Тут здійснено напад на колишнього короля Афганістану Захіра Шаха (газ. інф.).

Якщо репортер має намір не лише визначити місце події, але й надати цьому більшій ваги в загальному контексті повідомлення, то до обставини місця звичайно долучається уточнювальний член речення, наприклад: *У Ковелі, на центральній площі, відкрито пам'ятник геніальній українській поетесі Лесі Українці (газ. інф.). Учора в Києві, на майдані Незалежності, відбувся мітинг, організований Спілкою офіцерів України та Всеукраїнським об'єднанням солідарності трудівників (радіоновики).*

Найбільш повне і точне мовне вираження темпорально-локативної характеристики зустрічаємо в повідомленнях про різноманітні сенсаційні події: аварії, злочини, пригоди тощо. Окремі фрагменти таких текстів за своєю стилістикою наближуються до міліційного протоколу, жанрової форми ділового стилю, наприклад: *1 жовтня ввечері біля станції метро "Гідропарк" співробітник відділу по охороні метрополітену затримав трьох підлітків (газ. інф.). 23 березня о 19 годині 34-річна кухар вагону-ресторану (квартира по вулиці Новоукраїнській), перебуваючи у нетверезому стані, вбила свою десятимісячну доньку (телеінф.). 26 лютого о 6 годині 8 хвилин на блок-посту Жлобинський, у п'яти кілометрах від залізничної станції Шепетівка, сталось зіткнення швидкого пасажирського поїзда № 57 Київ – Хелм (Польща) з вантажним поїздом № 1607, що рухався по об'їзній колії (газ. інф.).*

Крім обставини місця та називного теми, котрі є типовими способами прямого, експліцитного позначення просторової координати, в текстах інформаційного стилю наявне й імпліцитне вираження локативних значень. Йдеться, насамперед, про номінації із семантичною функцією агенса, лексичне значення яких містить локативний компонент. Безперечно, маємо випадок ускладнення семантичної функції, а отже й ущільнення інформації, що має неабияке значення для умов масової комунікації. Приклади: *12 червня ленінградці на референдумі висловлять своє ставлення до назви міста, у*

якому живуть (газ. інф.). Ректорат Харківського інституту інженерів залізничного транспорту розробив і подав на обговорення в колективах викладачів і студентів проект основних напрямів переходу вузу на самоуправління в умовах ринку (газ. інф.).

Висновки. Тексти новин мають помітну структурно-композиційну особливість: темпоральні номінації, а також просторові локалізатори розміщуються тут переважно в інтродуктивному реченні, тобто в комунікативно сильній позиції. Це спричинюється, насамперед, прагненням мовця заактуалізувати повідомлення через конкретизацію часового та просторового параметру. Крім того, наявність чи відсутність чітко окресленої темпоральної характеристики повідомлюваного (при завжди датованому часі самого повідомлення) дає можливість визначити ступінь актуальності факту, його новизни чи важливості в ряду інших. Аналіз показав, що інформаційні тексти різної фактури – як газетні, так і радіотелевізійні – не мають відмінностей у функціональному вживанні лексичних засобів темпоральної кваліфікації описуваного, певні розбіжності стосуються переважно їхньої семантики.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Гальперин И.Р. Текст как объект лингвистического исследования. – М., 1981.

